

DET NATIONALEKONOMISKA FORSKNINGSG- ARBETETS INRIKTNING

Reflektioner kring Socialökonomisk Samfunds festschrift¹⁾

Af Bertil Ohlin

Det är ett bland de många bevisen på det levande nationalekonomiska intresset i Danmark — åtminston inom vissa kretsar — att en sådan volym som festskriften vid Socialökonomisk Samfunds 25 års-jubileum kunnat se dagen. När man betänker hur ogynnsamma omständigheterna tack vare bristen på stipendier och docenturer äro för de unga vetenskapligt intresserade nationalekonomer, som avlägga statsvetenskaplig examen och gärna vilja i någon mån fortsätta med vetenskapligt arbete, så är det så mycket mera värt erkännande att en del av dem haft tid, intresse och energi nog att prestera de vägande avhandlingar, som denna volym innehåller.

När jag nu går att knyta några reflektioner till en del av dessa uppsatser, så är jag väl medveten om att min framställning blir starkt subjektivt färgad. Minst av allt vill jag försöka någon sorts betygsättning, som författarne på grund av sin lyckligt avlagda examen kunna ha rätt att vara fria från.

Den första och sista avhandlingen har författats av Fuld-mächtig Grønvold och handlar om „Den statsvidenskabelige Examen“ och om de personer som avlagt denna. Med ovanligt stort intresse har jag läst denna skildring, som för närvarande när en examensreform står för dörren, har en alldeles särskild aktualitet. Någon redogörelse för dess inehåll här kan givetvis lika litet komma ifråga som en kritik därav. Jag nöjer mig med att anbefalla den till alla, som ha ett än så svagt intresse för de statsvetenskapliga studierna.

Den första av de följande avhandlingarna är Cand. Bülow's om „Vekselkurser. Et Forsøg paa et grænseværdi-teoretisk Bidrag“. Författaren avser att bringa den marginella analysen i

¹⁾ Festschrift i Anledning af 25-Aars Dagen for Oprettelsen af Social-økonomisk Samfund. Udgivet af S. S. 310 S. Trykt hos J. Jørgensen & Co. (Ivar Jantzen), København. 1925.

DET NATIONALEKONOMISKA FORSKNINGSG- ARBETETS INRIKTNING

Reflektioner kring Socialökonomisk Samfunds festskrift¹⁾

Åf Bertil Ohlin

Det är ett bland de många bevisen på det levande nationalekonomiska intresset i Danmark — åtminston inom vissa kretsar — att en sådan volym som festskriften vid Socialökonomisk Samfunds 25 års-jubileum kunnat se dagen. När man betänker hur ogynnsamma omständigheterna tack vare bristen på stipendier och docenturer äro för de unga vetenskapligt intresserade nationalekonomer, som avlägga statsvetenskaplig examen och gärna vilja i någon mån fortsätta med vetenskapligt arbete, så är det så mycket mera värt erkännande att en del av dem haft tid, intresse och energi nog att prestera de vägande avhandlingar, som denna volym innehåller.

När jag nu går att knyta några reflektioner till en del av dessa uppsatser, så är jag väl medveten om att min framställning blir starkt subjektivt färgad. Minst av allt vill jag försöka någon sorts betygsättning, som författarne på grund av sin lyckligt avlagda examen kunna ha rätt att vara fria från.

Den första och sista avhandlingen har författats av Fuld-mächtig Grønvold och handlar om „Den statsvidenskabelige Examen“ och om de personer som avlagt denna. Med ovanligt stort intresse har jag läst denna skildring, som för närvarande när en examensreform står för dörren, har en alldeles särskild aktualitet. Någon redogörelse för dess inehåll här kan givetvis lika litet komma ifråga som en kritik därav. Jag nöjer mig med att anbefalla den till alla, som ha ett än så svagt intresse för de statsvetenskapliga studierna.

Den första av de följande avhandlingarna är Cand. Bülow's om „Vekselkurser. Et Forsøg paa et grænseværdi-teoretisk Bidrag“. Författaren avser att bringa den marginella analysen i

¹⁾ Festskrift i Anledning af 25-Aars Dagen for Oprettelsen af Social-økonomisk Samfund. Udgivet af S. S. 310 S. Trykt hos J. Jørgensen & Co. (Ivar Jantzen), København. 1925.

användning på växelkursteorien. Detta har han lyckats i sin lilla om teoretisk begåvning vittnande avhandling. Men såvitt jag kan se har det icke lett till några nya resultat. Uppställandet av utbuds- och efterfrågeskalor för bytet mellan länderna kan måhända ge en precisare uppfattning om fenomenen, men tala om något man icke visste förut, kan det näppeligen. Vet icke var människa, som tänkt över växelkursproblemet, att den mängd utländska varor som efterfrågas i Danmark är beroende av deras priser, d. v. s. dels priset i utlandet dels växelkurserna?

För min del kan jag icke se annat än att redan klassikerna, t. ex. Mill, hade allt detta klart för sig. Bülow har alltså gjort samma misstag som så många andra före honom: att icke sätta sig ordentligt in i den tidigare litteraturen. Han har trots, att den s. k. köpkraftspariteorien representerade summan av vetenskapens insikter i denna fråga, medan den i själva verket blott behandlar dess ena sida — låt vara en under åren 1914—1926 viktig sida — och har därigenom åsamkat sig en mängd arbete med att klara upp problem, som redan sedan länge finnas bra behandlade. Att han lyckats ge en i det stora hela riktig bild av växelkursernas bestämningsgrunder med användande av en annan uppläggning än den vanliga vittnar emellertid om en aktningvärd självständighet.

Naturligtvis har han icke undgått misstag. Köpkraftspariteorien har han missförstått och hans kritik av denna blir därför missvisande. Cassel menar alldeles icke att prisnivåerna i alla länder år 1914 voro lika höga eller tenderade att bli det. Ett indextal på 100 för år 1913 betyder helt olika prisnivåer i olika länder. Köpkraftspari för senare år angives därför av indextalens ställning till varandra, icke av förhållandet mellan de absoluta prisnivåerna. Förutsättningen är att produktions- och efterfråge- samt transportförhållandena icke förändrat sig. I annat fall framkomma avvikelser från köpkraftspari, avvikelser, som icke äro tillfälliga.

Cassel har uttryckligen avvisat alla försök att blott taga hänsyn till de varor som äro föremål för utrikeshandel.

När förf. säger, att växelkurs och prisnivå måste verka ömsesidigt på varandra enligt gränsvärdeläran, medan prisnivån enligt köpkraftspariteorien bestämmer växelkurserna, så är detta icke någon motsättning. Växelkursernas förändringar kunna framkalla prisnivåförändringar blott i den mån inga hinder därför läggas av kreditpolitiken, vilken i sista hand är herre såväl över prisnivåernas som växelkursernas förändringar.

Att tala om köpkraftsparitet för de enskilda varorna förefaller att vara en klumpig och — med hänsyn till ordets andra betydelse — vilseledande terminologi. Mellersta stycket på sida 79 synes mig vara att utmana löjet. Att de varor som gå i byte ha samma priser i båda länderna, fränsett transportkostnader o. d., är en slutsats man kan komma till utan någon „gränsvärditeoretisk Beträktning“.

Distinktionen mellan nödvändighetsvaror och lyxvaror synes i detta som andra fall ofruktbar. Det avgörande är efterfrågans elasticitet, men distinktionen mellan övernormal och undernormal elasticitet sammanfaller alls ej med lyxdistinktionen. Hade förf. utgått från elasticiteten, skulle han ha undgått misstaget överst på sid. 82, där han tycks tro, att högt pris på en exportvara verkar sänkande på landets valuta. Detta är emellertid ej alltid fallet. Englands kolexport år 1920 gav mycket mer pengar än vanligt, trots en reducerad kvantitet, ty priset hölls 9—10 ggr. fredsnivån. Detta måste ha höjt pundets notering. Just förf:s metod borde ha skyddat honom från detta misstag, vilket däremot en mera ortodox köpkraftsteoretiker lätt gör sig skyldig till.

Värst av allt synes mig vara, att förf. efter en som sagt i stort sett riktig och klagörande framställning av växelkurserna vid pappersmyntfot, visar sig totalt ur stånd att därpå uppbygga en teori för guldmyntfot. Underlåtenheten att penetrera klassikernas framställning hämnar sig här.

Om utbuds- och efterfrågeförhållandena ändra sig i ett land som har guldmyntfot, så att betalningsbalansen påverkas i negativ riktning, så strömmar guld ut. Detta kan emellertid ej fortgå i längden. Antingen måste man låna i utlandet eller övergå till pappersmyntfot, säger förf. Detta förstår jag ej. Guldrelserna framtvinga en restriktiv kreditpolitik, som minskar den allmänna köpkraften, varigenom betalningsbalansen åter rättar sig. För framtiden ligger prisnivån i landet lägre i förhållande till utlandets än förr.

Förf. tycks ej ha insett, at man har frihet i två riktningar vid pappersmyntfot. Jämvikt i betalningsbalansen uppehålls vid ett visst förhållande mellan prisnivåer och växelkurser. Läggs nu de senare fast genom guldmyntfoten, så kunna endast de förra variera, och de göra det vid en riktig kreditpolitik.

Förf. gör gällande att man ikke kan taga hänsyn till landets ekonomiska förhållanden lika väl vid guldmyntfot som vid fri myntfot. Detta är riktigt så tillvida som att man är ur stånd

att hålla prisnivåu stabil. Förf. önskar emellertid ej alls en fast prisnivå. Hur han vill ha den säges ej närmare, men i varje fall förefaller argumenteringen icke hållbar.

Ett inlägg sådant som Bülow's skall emellertid icke bedömas efter sina fel utan efter sina förtjänster. Det har otvivelaktiga sådana och visar, att han kan prestera ändå bättre saker i framtiden.

Långt svårare är det att bedöma en avhandling sådan som Kontorchef Gloerfelt-Tarps om „Produktionsprocessen og de Primitive Produktionslove“. Jag har sällan eller aldrig sett en sådan förening att skarpt tänkande och otydligt framställnings-sätt. Ingen läsare kan vara säker på att han förstått förf. rätt. Efter flera genomläsningar och diskussioner med förf. har jag emellertid en liten förhoppning om att hava kommit under fund med, vad saken gäller.

At avhandlingen blivit så svårläst sammanhänger till en del med att förf. icke gör något försök att hålla kontakten med verkligheten. De rena teoriernas höga luft är det han vill andas, helst obesmittad av alla fakta. Därför förfaller han väl ofta till rena tankelekar och analyser av fall, som aldrig kunna existera i verkligheten. Allt för mycket av sådana innebär en stor fara. Man förlorar lätt det korrektiv gentemot oriktiga resonemang, som man äger i sin instinktiva kunskap om verkligheten. Jag vet ingen nationalekonom, som är så höjd över risken att begå fel, att han icke behöver detta stöd.

Det förefaller som om förf. uppehåller sig vid följande problem: hur skola produktionsfaktorerna kombineras, om blott en enda vara framställes här på jorden. (Detta är onekligen en verklighetsfrämmande förutsättning. Det enda som har intresse är ju det fall, då många varor produceras.) Det finns då ett optimum, d. v. s. en kombination som ger maximum av denna vara. Man låter en del av de rikligt förekommande produktionsfaktorerna ligga oanvända och använder hela den tillgängliga kvantiteten av de övriga.

Förf. söker nu anslysera grunderne för detta problems lösning utan att ge själva lösningen, d. v. s. angiva optimums läge. Genom att stanna på det förberedande stadiet kan han klara sig utan att införa faktorernas gränsproduktivitet i resonemanget, i varje fall ej förrän mot slutet. Detta synes mig vara ett avgörande misstag ur pedagogisk synpunkt. Hur enkelt blir inte det hela, om man redan från början slår fast, att den optimala kombinationen, är den där varje faktors gränsproduktivitet överensstämmer med dess pris!

Förf. använder uttryck sådana som „Maximum af Udbytte“ på ett oklart sätt. I varje fall bli de lätt vilseledande, om läsaren glömmer antagandet, att hela världen blott framställer en vara. Jfr. sida 104 kursiv, 111 rad 5 nedifrån, 113 rad 9.

Vad förf. säger som att man kan få konstant „Udbyttetilvækst“ när man ökar en faktor, t. ex. arbetskraft på given mängd jord, är intressant. Men strider det inte mot det för hela avhandlingen grundläggande antagandet, att produktionskalan ej spelar någon roll, d. v. s. full rörlighet och delbarhet för produktionsfaktorerna?

Det är förargligt, att förf. gör ett så pass elementärt misstag som att förväxla maximum för en viss faktors genomsnittsproduktivitet och maximum för dess gränsproduktivitet. Toppen på en kurva för genomsnittsproduktiviteten faller ju längre till höger, än toppen för gränsproduktiviteten. Se sid. 105, rad 3, och 123, rad 3. — Ett annat fel, men av mindre betydelse, finnes mitt på sida 108.

På sida 107 börjar den del av framställningen, som intresserat mig mest. Förf. säger sig skola visa, att icke blott genomsnittsutbytet med hänsyn till en viss faktor, t. ex. arbetskraft, avtager när en viss punkt passerats, så att varje ökning av arbetarantalet därutöver giver sjunkande produktion per arbetare, utan också, att arbetets produkttillskott, d. v. s. gränsproduktivitet, befinner sig i avtagande. Vad han faktiskt bevisar är emellertid blott, att om gränsproduktiviteten tillfälligtvis skulle vara stigande, trots att genomsnittsproduktiviteten är fallande, så kan det icke löna sig ekonomiskt att arbeta med en sådan kombination av produktionsfaktorer. Detta bevis är i grunden detsamma som beviset för att man aldrig kan ekonomiskt arbeta med en kombination, där en faktors mängd är så liten, att man befinner sig till vänster om maximum för genomsnittsproduktiviteten.

Slutsatsen: „saa længe Proportionaliteten mellem Produktivfaktorerne og Mængdeudbytte gælder, vil en følgende Forøgelse med en Mængdeenhed af en enkelt Faktor aldrig kunde give større Tilvækst end en forudgaaende“ är således oriktig. Men det är riktigt, att det aldrig kan löna sig ekonomiskt att stanna på en sådan punkt av kurvan. Måhända är det vad förf. menat, men jag har inte kunnat läsa det ut ur texten.

Om det förefaller vara en brist hos Bülow att han icke tillräckligt läst tidigare författare, så gäller detta i än högre grad om Tarp. Han har nedlagt ett enormt arbete och utvecklat ett skarpsinne, som hade varit värt ett bättre öde. Visser-

ligen har han på ett par punkter presterat nya bevis för saker, som andra bevisat på annat sätt. Men för övrigt har han — vilket är lika beundransvärt som opraktiskt — själv funderat ut, vad man kan läsa i så gott som alla moderna amerikanska „Principles“, och har sedan framställt det på ett nästan oläsbart sätt.

Det är onekligen skada, att läsarens beundran för författarens stora skarpsinne skall grumlans av förtvivlan över den ansträngning läsningen vållar och bekymmer över det slöseri med författarens arbetskraft, som föreligger. Ingen kan bli en framstående nationalekonom, som icke lär sig att ekonomisera med sina läsares och sin egen energi.

Fuldmächtig Koeds avhandling om „Lovgivning om Bankers Likviditet“ är intressant och upplysande. Mina kunskaper i ämnet äro emellertid inte så stora, att jag med fördel kan ingå på en kritik. Detsamma gäller om Frk. Rée's „Vore første Provinsbanker“ och om min ställning därtill.

Cand. polit. Stjernqvists avhandling „Nogle metodiske Fejl hos Böhm-Bawerk“ är klar och i och för sig intressant. Mycket av kritiken har man visserligen hört förr, men den blir ju icke mindre motiverad för det. Emellertid vill jag ifrågasätta, om icke en hel del av den diskussion, som stått om Böhm-Bawerk, är ganska ofruktbar. Han har ökat vår förståelse av den kapitalistiska produktionsprocessens väsen, men hans framställning lider av en mängd svagheter. Bl. a. har han en böjelse för skolastik, som är mycket betänklig. Under sådana förhållanden synes det mig vara all anledning att, som t. ex. Fisher, undersöka vilka stora grundtankar hos B. B. som äro riktiga och införliva dem med sin egen teori samt låta det andra vara. I varje fall kan jag icke mobilisera något större intresse för frågan, hur många och svåra fel B.-B. begått; att det är många står väl utom allt tvivel.

Jag vill gå så långt som till ett påstående, att ett intensivt studium av B.-B. kan vara skadligt för unga nationalekonomer. De dragas lätt in i en något överklig värld av bevis, som inte äro några bevis, och observationer, som inte äro några observationer.

Säkert har Cand. Stjernqvist rätt i vad han säger om att nationalekonomerna icke böra försumma de metodiska frågorna. Men en a-prioristisk filosofisk diskussion av vad som är det utmärkande för nationalekonomiens metod blir nog sällan fruktbarande, ifall den inte göres av ett vetenskapligt geni, om ens då. I varje fall synes mig metodfrågorna med större fördel

kunna studeras med utgångspunkt från författare som visat sig behärska metoderna, t. ex. Marshall och Cassel, än från B.-B., som där har sin kanske största svaghet.

Av en helt annan karaktär är Cand. Polit. Enevold Sørensens undersökning om „Forbundne Bestyrelser i Dansk Erhvervsliv“. Här finner man ej mycket spekulerande utan i stället en undersökning, i vilken grad olika affärsföretag i Danmark ha gemensamma styrelseledamöter, samt några därtill knutna funderingar över dettas eventueilla betydelse för en reglering av konkurrensen och åstadkommande av annat samarbete. En dylik kombination av induktiv och deduktiv metod, med tyngdpunkten förlagd på den förra, synes naturlig. Att en undersökning över ett faktiskt förhållande skulle kunna hållas kemiskt ren från deduktion, är naturligtvis otänkbart. Man måste alltid i någon mån ha förutfattande meningar, om vad det lönar sig att undersöka och vad som är av väsentlig betydelse. Men tyngdpunkten kan i större eller mindre grad läggas på att genom direkta observationer vinna kunskap om hur det verkligen förhåller sig.

Förf. gör en såvitt jag förstår naturlig uppdelning, när han indelar samarbetet mellan de „förbundna“ företagen i tre klasser. Först bankernas samarbete med eller man kanske hellre skulle säga kontroll över olika slag av affärsföretag. Sedan samarbete mellan företag av samma slag, t. ex. cementfabriker, eller rederier. Detta är ju ett slags horisontell kombination, även om inga som helst kartellavtal finnas. Till sist samarbetet mellan ett företag och dess leverantörer, t. ex. bryggerier och glasbruk, vilket är ett slags vertikal kombination.

De resultat förf. kommer till, äro förmodligen icke ägnade att överaska den, som har en på personlig kontakt fotad kunskap om danskt näringsliv. Genom att ge en viss siffermässig bestämdhet åt relationerna äro de likväl av värde. Särskilt intressant voro det, om en liknande undersökning kunde göras för ett senare år, t. ex. 1928. Man skall väl då finna bevis för bankernas växande makt över näringslivet; under deflationen har ju många företag förlorat hela sitt egna kapital och kanske en del därtill och därför blivit helt ock hållet beroende av bankerna. Likaså torde man väl finna, att samarbete i horisontell riktning tilltagit under inflytande av krisens svårigheter med dess „cut-throat-competition“.

När man har läst igenom en sådan samling avhandlingar som den föreliggande, så är det naturligt att man gör en del reflektioner rörande den lämpligaste inriktningen av det

nationalekonomiska forskningsarbetet. Undantager man Hr. Grønvolds och Frk. Rées historiska avhandlingar, så torde de återstående representera två vitt skilda typer. Å ena sidan stå Bülow's, Tarps och Stjernqvists abstrakta-aprioristiska analyser, å andra sidan Koeds och Sørensens undersökningar av faktiska förhållanden och reflektioner i anslutning därtill.

Som av ovanstående framgår anser jag, att den senare typen för närvarande mera än den förra förtjänar att bli föremål för de produktiva nationalekonomernas arbete. Det kan icke förnekas, att hitintills det mesta av nationalekonomernas ansträngningar inriktats på det rätt abstrakta systembyggandet, varvid observationer av verkligheten tagits till hjälp endast på de mest grundläggande punkterna. Resultatet har blivit, att man i de ekonomiska systemen kommit att tala mycket om en hel del saker, varom man egentligen vet litet eller intet. Men man har diskuterat problemen utifrån vissa obevisade antaganden så länge, att man till slut inbillat sig själv och andra, att dessa antaganden bygga på kunskap om det faktiska läget. I själva verket behöva de emellertid i hög grad kontrolleras och verifieras.

Tänk exempelvis på stordriftens fördelar. När en framstående nationalekonom som Dr. Clapham kan påstå, att detta begrepp är en av nationalekonomiens „tomma lådor“, lådor vilka man icke kunnat fylla genom faktiska observationer, så synes det vara anledning att stanna och tänka efter. Hur mycket vet man egentligen om detta påståendets riktighet, att stora företag upp till en viss gräns producera billigare än de små. För min del har jag sett icke så få fall, där man alls icke kan tala om en sådan tendens, industrier där stora och små företag leva vid sidan om varandra, och där de större alls inte äro i stånd att konkurrera ut de mindre.

Ett annat exempel. Hur mycket vet man egentligen om de olika industriernas prispolitik under konjunkturväxlingarnes inflytande? Spelar fruktan att „spoil the market“ en dominerande eller en relativt liten roll? Är det inte sannolikt att olika industrier därvidlag förhålla sig mycket olika?

Exemplen skulle kunna mångfaldigas, men det sagda får räcka. Mig förefaller det oomtvistligt, att nationalekonomien i allt för hög grad saknar kunskap om verkligheten på områden, som äro av väsentlig betydelse och som skulle kunna utforskas utan större svårigheter, om blott materialet ställes till disposition av affärsföretagen.

Till sådana undersökningar behövas icke vetenskapliga

genier utan folk med god nationalekonomisk utbildning, sunt förnuft och förmåga att komma i kontakt med affärsmännen och deras sätt att se på problemen. Däremot kräva de mera abstrakta undersökningarna, åt vilka en hel del av det sista århundradets bästa hjärnor ägnat sig, för visso verkligt geni, om något av större värde skall kunna presteras.

Det är icke fråga om att blott samla en massa faktiskt material till belysning av läget och utvecklingen i Danmark. Tvärtom, det gäller att studera verkligheten för att komma under fund med principerna, och därigenom vinna kunskap om det ekonomiska sammanhanget, en kunskap, som kan tillämpas på andra länder och tider. M. a. o. man måste försöka skaffa en bättre ekonomisk teori, men icke genom att filosofera över den bestående utan genom att på grundval av dennas allra mest centrala delar göra induktiva undersökningar.

Det behöver alls inte riskeras, att en sådan inriktning av det nationalekonomiska forskningsarbetet skulle leda till ett dött materialsamlade av det slag, som icke var ovanligt i Tyskland före kriget. Tvärtom kommer det säkert att visa sig som ett omedelbart resultat av mera induktivt betonade arbeten, att principerna modifieras och kompletteras.

För de mera „praktiska“ undersökningarna tala också en annan omständighet. Om det än är sant, att man skal studera verkligheten för att vinna kunskap om de på djupet liggande principerna, d. v. s. om den högre verklighet som äger en viss grad av generalitet, så bör man å andra sidan icke förakta det biresultat, som de induktiva undersökningarna medföra: en klarare uppfattning om det nuvarande ekonomiska livet i Danmark. När det blir fråga om de unga nationalekonomernas användning i affärslivet, skall nog en sådan kunskap visa sig vara ganska värdefull.

Utan en tillräckligt intim kännedom om sitt eget lands näringsliv tror jag icke att någon kan få ett fast grepp om de ekonomiska problemen, vinna en verklig förståelse av deras innebörd. Man må veta hur mycket som helst om efterfrågans psykologi, dock helst en annan psykologi än den utilitaristiska som av psykologerna av facket anses för förlagd och ohållbar, så blir man ej därför nationalekonom. Är det inte minst lika viktigt — enligt min mening viktigare — att känna utbudets psykologi, d. v. s. affärslivets prispolitik under inflytande av fasta kostnader, konjunkturväxlingar m. m.? Och den tekniska miljö, i vilken det ekonomiska handlandet utspelar sig, är den icke långt mera än en ram för tavlan, är den icke en viktig del av tavlan själv?

För min del kan jag helt och fullt instämma med J. M. Clarks uttalande i förordet till „Economics of Overhead Costs“, där han tillråder, att den nationalekonomiska analysen föres över på områden och problem, med vilka den praktiske affärs-
mannen känner sig stå i *medveten* kontakt. Därigenom skulle
möjligheterna växa för den kombination av nationalekonomiens
och affärsverksamhetens erfarenhet, som alla inse är nödvän-
dig, men som hittills visat sig så förvånande svår att åstad-
komma.